

2012 m. Lietuvių kalbos (gimtosios) įskaitos temos ir potėmės

KALBA

1. „Drastiškai ir įžūliai klausiu: gal jau atėjo metas minėti kalbos praradimo dieną, jos įžengimą į Didįjį žodyną, užleidžiant vietą svetimai kalbai. Atrodo, tarytum vyksta kažkoks puolimas prieš visa tai, ką vadiname lietuviškumu“ (Justinas Marcinkevičius, „Dienoraščiai ir datos“. Vilnius, 2011). Ką apie tai manote? Argumentuokite savo požiūrį.
2. Pristatykite knygą apie XX–XXI a. lietuvių kalbininką. Jeigu tektų ją reklamuoti, ką išskirtumėte?
3. Kokie kalbos dėsniai atspindimi dabartinėje lietuvių kalbos rašyboje? Aiškinimą iliustruokite konkrečiais pavyzdžiais.
4. Išvardijimas – efektyvi retorinė priemonė įspūdžiui sudaryti. Pasirinkite viešųjų kalbų ar publicistikos fragmentų, kuriuose vartojama ši retorinė priemonė, ir juos paanalizuokite – kaip ir kodėl tekstas pasiekia įtaigumo.
5. Brūkšnys poezijoje – įdomus skyrybos ženklas. Pasirinkite lietuvių autoriaus (autorių) poezijos tekstų ir paaiškinkite, kokį vaidmenį juose atlieka brūkšnys. Palyginkite su lietuvių kalbos skyrybos taisyklėmis.
6. Pasirinkite, jūsų nuomone, įtaigiausių kalbų fragmentų. Paanalizuokite, kaip jose argumentuojama. Analizę iliustruokite konkrečiais pavyzdžiais.
7. Paaiškinkite moterų lietuviškų pavardžių darybos dėsnius ir aptarkite pavardžių trumpinimo reiškinį. Kokia jūsų nuomonė apie pavardžių trumpinimo madą?
8. „Kompiuterio išradimas – tai technologinis proveržis, jaukiantis ne tik buitį, bet ir protus. Jis diktuoja savas kalbos taisykles“, – teigia kalbininkas Antanas Smetona. Kaip lietuvių kalba reaguoja į šį technologinį proveržį?
9. Lietuvių kalba kaip valstybinė įtvirtinta Konstitucijoje. Ar iš tiesų kalbą reikia įtvirtinti ir ginti įstatymu? Argumentuokite savo poziciją remdamiesi kasdienės kalbos vartojimo faktais.
10. „Aidas Marčėnas – su kalba „šokantis“ poetas“ (Valdas Gedgaudas). Paanalizuokite Aido Marčėno poeziją kalbiniu aspektu – kodėl galima teigti, kad poetas su kalba „šoka“.
11. Pristatykite savo tyrimą apie tai, kaip laikomasi lietuvių kalbos kultūros reikalavimų jūsų pasirinktoje internetinėje svetainėje. Atlikdami tyrimą atkreipkite dėmesį į tai, kokia terminija vartojama, kaip laikomasi žodžių darybos ir sintaksės dėsningumų.
12. Pristatykite „Lituanistikos židinį“: apibūdinkite šio centro tikslus, ekspozicijas, papasakokite apie įdomiausius eksponatus ir veiklas („Lituanistikos židinys“ įsikūręs Lietuvių kalbos institute (P. Vileišio g. 5, Vilnius); www.lki.lt).
13. Dažnai lietuvių kalbos politika kritikuojama dėl to, kad neskubama įsileisti svetimžodžių. Ar jūs esate kada nors „pristigę“ žodžių? Ką manote apie gimtosios kalbos galimybes apimti visą žmogiškąją realybę, reikšti abstrakčias idėjas, jausmus?
14. Ar galima sakyti, kad turtingas žodynas yra žmogaus kultūros, išsilavinimo mastelis? Pagrįskite savo nuomonę publicistinių tekstų pavyzdžiais.
15. Dažnai kalbos kultūra suvokiama siaurąja prasme – kaip kalbos norminimo disciplina. Tačiau ji gali būti suprantama ir plačiau – kaip žmogaus galimybė skleisti gražia, etiška kalba. Ką manote apie šias dvi sampratas, su kuria susiduriate dažniau, kuri jums artimesnė, patrauklesnė? Argumentuokite savo nuomonę.



LITERATŪRA

1. Kai kūrinys pavadinamas „klasikiniu“, patvirtinama jo estetinė vertė ir svarba literatūros procese. Ką jums reiškia „klasikos“ sąvoka, kuriuos literatūros kūrinio bruožus išskirtumėte kaip būtinus „klasikiniam“? Pagrįskite savo nuomonę konkrečiais pavyzdžiais.
2. Po Nepriklausomybės atgavimo literatūra ėmėsi įnirtingai ir kartais net ciniškai griauti idealizuotos karžygių ir rūpintojėlių Lietuvos paveikslą. Kaip manote, ar tokie pokyčiai gali turėti įtakos skaitytojo tautinei savivertei? Savo svarstymą iliustruokite pavyzdžiais.
3. 2011-ieji buvo paskelbti Česlovo Milošo metais. Kuo šis rašytojas yra artimas Lietuvai? Kaip buvo įprasminas jo atminimas?
4. Vienas šių dienų filosofas savo nuostatą dėl pažintinių romano galimybių išreiškia taip: „Man atrodo, kad klaidinga tiek sakyti, jog romanai teikia žinių apie žmogų, tiek ir kategoriškai tvirtinti, kad jie tokių žinių neteikia.“ Ką jūs manote apie pažintinę literatūros reikšmę? Paremkite savo nuomonę konkrečiais pavyzdžiais.
5. Nobelio premijos laureatas Josifas Brodskis teigė, kad literatūra yra „didžiausia – be abejonės, didesnė už bet kurį tikėjimą – žmogaus subtilumo skiepytoja“. Kuriuos lietuvių literatūros kūrinius priskirtumėte prie *didžiausią subtilumo skiepytojų*? Pagrįskite savo nuomonę.
6. „Dažnas dailininkas yra ir rašytojas, o neretai šalia savo sukurtų vaizdų jis įrašo juos pratęsiančius tekstus. *Vaizdas ir tekstas tampa neatskiriami*, reikalingi vienas kitam ir papildantys vienas kitą“, – teigia prof. Leonarda Jekentaitė. Kurią knygą galėtumėte pristatyti kaip šios minties iliustraciją? Pagrįskite savo pasirinkimą.
7. Grožėjimosi objektas Antano Baranausko „Anykščių šilelyje“ – remdamiesi kūriniumi ir savo patirtimi aptarkite, ar grožis gali tapti argumentu ir raginimu etiškam elgesiui.
8. Literatūros kanonas suprantamas arba kaip vien nuo estetinės kūrinio vertės priklausantis dalykas, arba kaip vien susitarimo rezultatas, kuris gali keistis keičiantis visuomenės skoniui. Kuriai nuomonei pritartumėte jūs? Kurios lietuvių rašytojų figūros jums yra atraminės ir kaip motyvuotumėte asmeninį „literatūros kanoną“?
9. Nuo pat Antikos gyvuoja pasakojimai apie išsvajotą šalį Arkadiją. Kokių šio mito pėdsakų matote šiuolaikinėje lietuvių literatūroje? Pasirinkę šiuolaikinio lietuvių autoriaus knygą aptarkite ją įtampos tarp „svajonių šalies“ ir ekonominės gerovės paieškų aspektu.
10. Viename pokalbyje Ričardas Gavelis sako: „Turėjau drąsos ir nelaimės parodyti žmonėms jų gyvenimą tokį, koks jis iš tiesų buvo. Drastiškai išsityčiojau iš lietuviško neveiklumo, bejėgiškumo ir provincialios didybės manijos“. Ką jūs manote apie tikrovės ir jos vaizdavimo literatūroje santykį? Ar visada kūrėjas turėtų būti kritiškas? Savo mintis argumentuokite remdamiesi šiuolaikinės lietuvių literatūros pavyzdžiais.
11. Šarlis de Monteskjė, prancūzų filosofas ir politikas, yra sakęs, kad nedera išplėtoti temos taip, kad nieko neliktų skaitytojui, nes svarbu skaitytoją priversti ne skaityti, o mąstyti. Ką jūs manote apie skaitytojo kaip bendraautorio vaidmenį? Aptarkite knygą, kuri jus labiausiai įtraukė į tokį kūrybinį bendradarbiavimą.
12. „Kiekvienas individas privalėtų bent vieną poetą pažinti nuo pirmo iki paskutinio lapo: jei ne kaip vadovą po pasaulį, tai kaip kalbos matą“ (Josifas Brodskis). Kurį poetą jūs norėtumėte pažinti *nuo pirmo iki paskutinio lapo*? Kodėl? Pagrįskite savo mintis konkrečiais pavyzdžiais.
13. Šiandien mėginant tyrinėti senąją lietuvių mitologiją remiamasi ne tik rašytiniais šaltiniais, bet ir tautosaka. Kokių mitologijos relikvų esate pastebėję dainuojamoje ar sakytinėje tautosakoje? Iliustruokite savo aiškinimą konkrečiais pavyzdžiais.
14. Apie Lietuvos partizanų karą ir jų tragišką likimą sukurta nemažai liaudies dainų. Kodėl? Kokios jos? Iliustruokite savo aiškinimą konkrečiais pavyzdžiais.
15. Kalbėdamas apie Antano Baranausko poeziją Maironis sakė: „Be jo gal ir mūsų nebūtų buvę“. Šiandien tą patį sakome apie Maironį. Kodėl? Pailiustruokite savo svarstymą konkrečiais pavyzdžiais.

KULTŪRA

1. „Meno kūrinys yra vertybė, nes jis yra kvietimas“, – cituoja Žaną Polį Sartrą kultūrologas Eugenijus Ališanka, aiškindamas kultūrą kaip nuolatinę žmogaus pastangą peržengti save ieškant būties prasmės. Kokie meno kūriniai jums yra kvietimas peržengti save?
2. Aptarkite jums pažįstamus architektūrinius ansamblius ar atskirus pastatus jų funkcionalumo, estetikos ir idėjų raiškos aspektais. Kaip tokiame kontekste vertintumėte šiuolaikinę architektūrą?
3. Žodinės ir vaizdinės prigimties tekstai, pasak menotyrininkės Dalios Kolytaitės, gali tapti lygiateisiais „pokalbio“ partneriais, ypač jei juos sieja ne tik ta pati šalis bei epocha, bet ir savotiška tų pačių motyvų interpretacija. Kuriuos lietuvių menininkus galėtumėte pristatyti kaip šios minties iliustraciją? Pagrįskite savo pasirinkimą.
4. Teigiama, kad muzika ir literatūra remiasi bendrais *sekos*, *pusiausvyros* ir *plėtotės* principais. Pasirinkite muzikos ir literatūros kūrinių ir įrodykite šiuos vidinio komponavimo dėsningumus.
5. Ką universiteto idėja reiškė anksčiau ir ką ji reiškia šiandien? Kaip universiteto samprata lemia kultūrą, kultūringumą?
6. „Istorinio lietuvių charakteris buvo neskrupulingo valstybės vyro, nepaprastai gabaus politiko, orientuoto <...> į veiksmą, į žygi, į politinę valstybės didybę“, – rašė Vytautas Kavolis apie lietuvių būdą, remdamasis XIII–XIV a. rusų ir vokiečių kronikomis. Ką apie šiuolaikinio lietuvių tautinį charakterį pasakytų ateities kultūros istorikas, tyrinėdamas mūsų kultūrinę spaudą?
7. Šiandien kalbama apie jaunystės kultūrą – visi privalo būti gražūs, veržlūs, energingi. Ką jūs manote apie diskriminaciją dėl amžiaus ir visuomenę, neigiančią senatvę?
8. Sakoma, kad atsidūrusi tarp griausmingumo ir išminties, publika visada rinksis pirmąjį. Paanalizuokite publicistikos tekstus – į kokį adresatą jie orientuojasi? Kiek juose *griausmingumo* ir kiek *išminties*? Pagrįskite savo mintis konkrečiais pavyzdžiais.
9. Radvilos Našlaitėlio laikais kelionės buvo varginančios, trukdavo labai ilgai ir visada turėjo labai konkrečius tikslus: piligrimystės, prekybos, studijų. Ką jūs manote apie šiuolaikines keliones, jų tikslus, per jas gaunamas žinias ir patirtį?
10. Informacinėje visuomenėje, pasak prof. Sauliaus Kanišausko, klesti anoniminė kultūra, nes tie, kurie sėdi „šiapus“ kompiuterio ekrano stiklo, regi pasaulį tik „anapus stiklo“ – nuasmenintą, negyva, anoniminį. Ar anoniminė kultūra yra grėsmė tradicinei kultūrai? Pagrįskite savo mintis konkrečiais pavyzdžiais.
11. Ką manote apie televizijos vaidmenį ugdant visuomenę? Palyginkite skirtingų laidų stiliškumą, informatyvumą, profesionalumą.
12. UNESCO Pasaulio paveldo konvencija apibrėžia, kas yra pasaulinės reikšmės gamtos ir kultūros paveldas. Ką jūs manote apie šios tarptautinės organizacijos paveldosauginę veiklą Lietuvoje, saugomus objektus ir to saugojimo svarbą Lietuvai?
13. Ką jūs manote apie savanorius – apie besiplečiančią dovanojimo kultūrą, ypač vartojimo kultūros kontekste?
14. Šiandien vis dažniau prabylama apie skaitmeninę knygą vietoj įprastos. Ką jūs manote apie knygą skaityklėje skaitymo kultūros požiūriu? Kokių permainų žmogui gali atnešti tokie pokyčiai?
15. Iki pat Atgimimo siauruose inteligentų rateliuose, ten, kur slapta darbavosi disidentai, pagrindžio literatūros leidėjai ir platintojai, telkėsi, pasak filosofo Bronislovo Kuzmicko, tikrasis dvasingumas. Apibūdinkite pagrindį kaip kultūros reiškinį. Savo nuomonę pagrįskite pavyzdžiais.